

վեցուցի անոնց այն անյատակ կորուստեան ճահիճը ուսկից ազատում չի կայ : Ձեր հիմա ինծի խոստացած նպաստը, տեսքը, ոչ միայն սիրով կ'ընդունիմ, այլ և կ'աղայնամ որ որդւոցս փրկութեանը աշխատիք, վասն զի ես կարող չեմ անոնց քարեղէն սրտին մէջ խաղաղութիւն սերմանելու :

Երկու բարեկամք կը ջանային զանիկայ խաղաղելու, բայց նա դուխը շարժելով կ'ըսէր անդադար ինքն իրեն . Սնազան է, շատ անազան :

Լճին եզերքը պատահական դիպուածէն ստիպեցան շուտով մայրաքաղաք երթալու . ուստի անմիջապէս երկրորդ օրը ճամբայ ելան հետերնին առնելով դժբախտ իշխանը ու Էրհարտը . և դեռ կառքին մէջ կը քաջալերէին դրացի իշխանը ըսելով . « Աստուծոյ ողորմութեամբը ամենայն ինչ աղէկի կը փոխուի » : Բայց այն մեռելատիպ տժգոյն դիմօք իշխանը՝ որոյ անթարթափ պաղ աչքերը յուսոյ նշան մը չէին ցուցնէր, անցեալ երեկոյեան պէս հիմա ալ կը շարժէր դուխը ու խորին հառաչանօք կ'ըսէր . « Շատ անազան » : Ի զուր կը մաքառէր սիրտը ըրած գուշակութեանը դէմ, անկարելի ըլլալով հեռացընել զայն սրտէն, վասն զի իբրեւ ստուեր իր հետը կը շրջէր :

Կը շարունակուի :

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ

ՅԵՂԱՊԵՏՔ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԿԱՆԱՅՔԸ

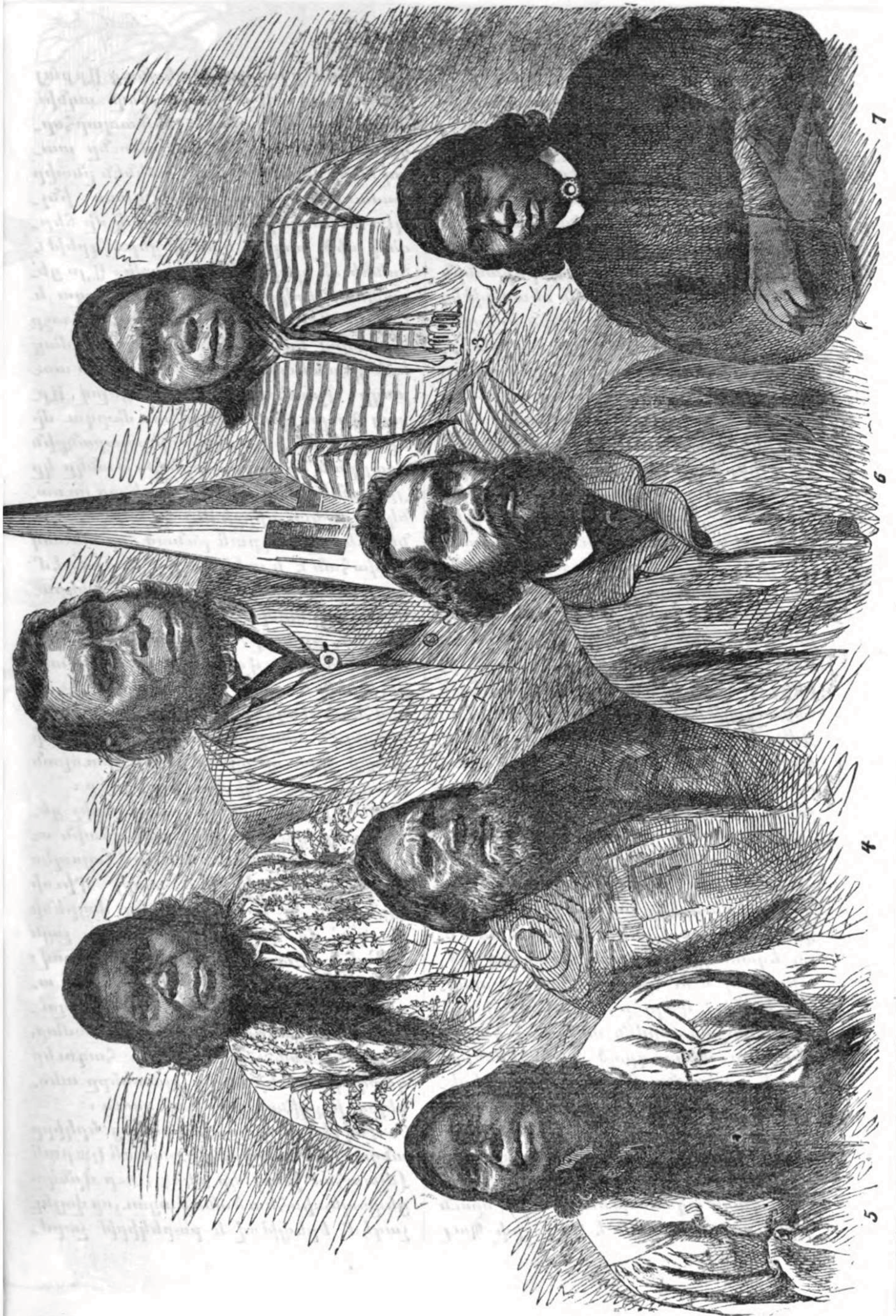
1. Արքայ Գուլէէմոս (Պուլ Լիփ Պուլ Լիփ) Պալատագի ցեղին ցեղապետ . — 2. 3. Մարիամ և Ռոզա անոր կանայք . — 4. Միւսի Ֆլենտըրդ Կոլպորն ցեղին ցեղապետ . — 5. Մարիամ անոր կնիկը . — 6. Սիմէոն (Վոնկա Վոնկա) Եարա Եարայի ցեղին ցեղապետ . — 7. Մարիամ անոր կնիկը :

Աւատրալիոյ բնիկները մարդկային տեսակին բոլորովին նախնական տիպ մը կը ներկայացնեն . փոքրահասակ, նիհար, պղնձագոյնի զարնող մորթով, մարդակեր են ու վրանաբնակ կ'ապրին՝

որսորդութեամբ և ձկնորսութեամբ կերակրուելով : Ուր կրցեր են մօտենալ եւրոպական քաղաքականութեան, շատ դժուարութիւն կրելէն ետքը՝ վերջապէս մարդակերութիւնը զոնէ հրապարակաւ մէկդի թողեր են . սակայն անոնք որ նոյն աշխարհին խորերը թափառական կ'ապրին, դեռ ևս իրենց կատաղի մարդակերութեան բնաւորութիւնը կը շարունակեն, անանկ որ մինչև իրենց նորածին տղայքն իսկ կը սպաննեն ու տելու համար : Ի վերայ այսր ամենայնի մէկ քանի բարի յատկութիւններէ զուրկ չեն . քաջ ու խոհական դիտող են . անանկ որ ոմանք յաջողեր են մինչև կարգալ ու գրել սորվիլ, և նաև մէկ քանի սոգիտօրէն թուաբանութեան հաշիւներ ընել : Սակայն որչափ ցայսօր ջանք եղած են այն ժողովուրդները հաստատուն և քաղաքակիրթ կեանքի մը վերածելու՝ բոլորը անօգուտ եղեր են : Եւ թէ և յուսացուի որ ապագայն ընտրելացնէ անոնց թէ եւրոպական սովորոյթքը և թէ քրիստոնէական կրօնքը, սակայն այդպիսի յոյս մը հեռի կ'երևայ ճամբուէն, վասն զի այն ցեղերէն ոմանք արդէն իսկ անհետացած են, և միւսներն իսկ հետզհետէ կը նուազին, անանկ որ քիչ տեսնէ և ոչ իսկ անոնց հետքը պիտի մնայ :

Վերը ըսինք որ նաև ցայսօր այն Աւատրալիացիք որ իրենց սկզբնական վայրենութեան մէջ կը գտնուին, մարդակերութիւնը կը շարունակեն . այս ալ կը յաւելունք ըսելու, որ ոչ միայն սպիտակամորթները՝ այլ նաև բնիկ այլացեղ սևամորթներն ալ սովոր են յափշտակելու և եփելով ուտելու : Եղած է նաև երբեմն որ մարդկային խարշած միս եւրոպացի հիւրոց առջին դրած են, զիրենք իրենց ցեղէն համարելով, այլ իբր միւս աշխարհէն եկած ընտրելագոյն և սպիտակագոյն կերպարանօք :

Սնագլիոյ տէրութիւնը նոյն երկրին մէջ յառաջադիմելով, ուր կրցեր է հասնիլ և անտառները ասանկ բարբաբոսութիւն ընողներէ, ինչպէս ըսենք, մաքրել, զսպեր է բոլոր այդ կատաղի սովորութիւնները, թէպէտ և զաղտնի

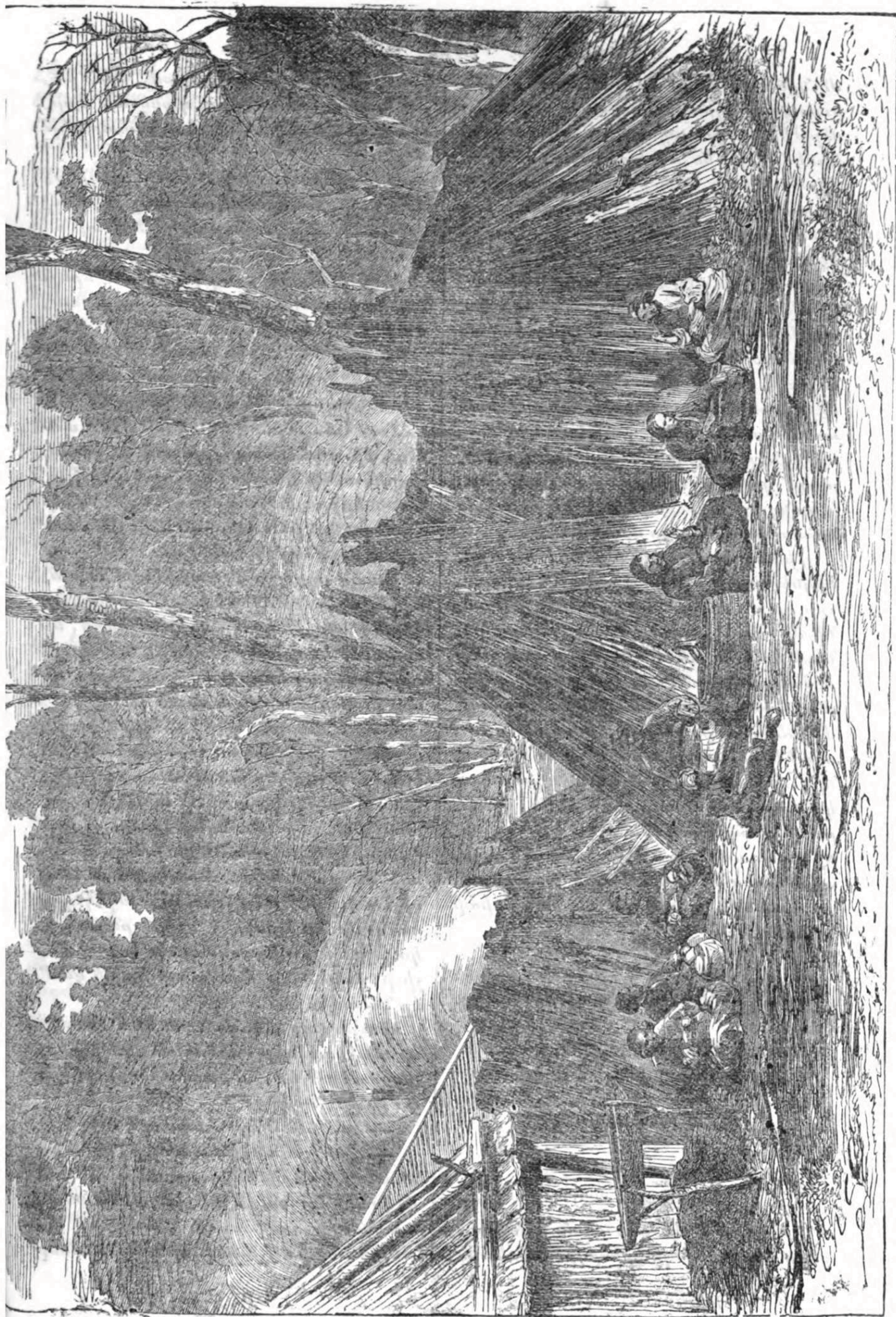
մարդակերութիւնը բոլորովին ջնջել չէ կրցած: Աւստրալիացի բնկաց արտաքին երևոյթը ընդհանրապէս հաճոյական չէ, և գլխաւորապէս կանայք շատ տգեղադէմ են. Վիկտորիոյ գաղթականութեանը մէջ էրիկ մարդիկ աւելի բարետես երևոյթ մը ունին, կամ գոնէ իրենց խիտ մօրուքովը և բարձր ճակատովը աւելի վայելչութիւն մը կ'երևցնեն. բերանին մեծ է, սակայն շրթունքնին սեամօրթից նման ստուար չեն. մազերնին երկայն, փայլուն և աւելի գանգուր: Մորթերնին բոլորովին սև չէ, այլ ինչպէս ըսինք, թուխ մթնագոյն, զոր իրենք դարձեալ իւզով և ածխով կը շփեն՝ ալ աւելի սևա տես ընելու համար: Ընդհանրապէս մերկ կը չրջին, և միայն անոնք որ սպիտակամորթից հետ յարաբերութիւն ունին՝ այլ և այլ կենդանեաց մորթերով կը ծածկուին: Հաստատուն բնակարաններ չ'ինելու սովորութիւն չունին, և մանաւանդ կլիմային բարեխառնութեանը պատճառաւ բնակարանի չ'ինութիւնը բոլորովին զանց կ'ընեն: Ամառ ատեն ծառի ճիւղեր ցցերու տալով, իրենք իրենց պատսպարան մը կը շինեն արևուն ճառագայթից սաստկութեանը դէմ: Չմեռ ատեն ծառի կեղևները յարկա կերպ տախտակամածի մը վրայ հաստատելով, իրենց բնակարաններ կը շինեն:

Այն ցեղերը որ անգղիական ստապուածոց աւելի մերձաւոր են և անգղիացւոց հետ յարաբերութիւն ունին, կերպով մը իրենց սովորութեանցը մէջ քաղաքականացած են, ինչպէս հագուելու եղանակին և զինուց տեսակին մէջ, անանկ որ և ոչ հրազէնք իսկ կը պակսին իրենց: Վալդէր, Գերմանացի լուսանկարիչ մը, որմէն առնուած են այս մեր հոս տեղս դրած պատկերները, պզտի արշաւանք մը ըրած է այն ցեղերուն մէջ՝ որ քիչ շատ սահմանակից են Բրիտանական գաղթականութեանց: Նախ Պունինկոնկ պզտի ցեղին այց ելեր է, Պալլարաց քաղաքին մօտ (Վիկտորիայ գաղթականութեանը մէջ), որուն գլխաւոր ցեղապետն է Պուլ լիփ Պուլ

լիփ, կամ ըստ գաղթականաց Արքայ Գուշիէյմոս: Այս ցեղապետը ազնիւ ընդունելութիւն ըրաւ ճանապարհորդին վաւերոյն (եղբայր) անունը տալով անոր. իրենց ծանօթ ամենէն ընտիր համագամբը անոր առջին դրաւ, ինչպէս են փայտը կրծող տեսակ մը ճերմակ մեծ որդեր կամ ցեցեր, գրեթէ ճանճի մը կրկին մեծութեամբ: Այս ցեղապետս երկու կնիկ ունէր, Ռոզա և Մարիամ: Ընթերցողը պատկերին աչք մը տալով կրնայ ըմբռնել անոնց դիմաց երևոյթը և եւրոպական հագուստին տարազը: Վալդէրին ըսածին նայելով, Արքայ Գուշիէյմոս արիասիրտ մարդու մը երևոյթն ունի, սակայն կերպարանքին վրայ բան մը կայ որ օրանկութանկը կը յիշեցնէ: Մեր պատկերը զինքը լուսանկար ըլլալու դիւքի մէջ կը ներկայացընէ, ձեռքը մալքաւս բռնած, որ տեսակ մը վահան է և լախտի հարուածոց դէմ պաշտպանելու կը ծառայէ: Քէօնիկրացի պատերազմին լուրը իր ականջն ալ հասած ըլլալով, հազարումէկ հարցմունքներ ըրաւ Վալդէրին՝ Բրուսիոյ տէրութեան և անոր գործոց վրայ: Եւ որովհետեւ Վալդէր շատ մը Աւստրալիոյ զէնքերէն ստացաւ, Պուլ լիփ Պուլ լիփ միտքը դրաւ որ այն զէնքերը Բրուսիան Աւստրիոյ դէմ պիտոր գործածէր:

Մեր լուսանկարիչը յետոյ ուրիշ ցեղի մը այցելու եղաւ Կոլպորն գետին ափունքը, որուն քաղաշորը (այսպէս ինքզինքը կանչել կու տար) Միւսի Յլընտըրդ կը կոչուէր: Շքեղ վայրենի մարդու մը կերպարանք ունէր, լայն քթով և երկայն գորշագոյն մօրուքով: Անոր Մարիամ կինը, որ տարիքը առած խորշոմերես կնիկ մըն էր, իր լուսանկար պատկերը հանել տալու համար, կրցածին չափ չքեղութեամբ հագուեր զարդարուեր էր, և իր պատկերը տեսնելով ինքզինքը շատ գոհ ցցուց:

Վալդէր անկէ սահմանակից երկիրը անցաւ, որուն ափունքը Եարաւ Եարաւ (մշտահոս ջուր) կը քերէ, ուր վոնկա ցեղապետին հետ ծանօթացաւ, որ վայել չազէմ երևոյթով և բարեկիրթ շարժ-

մունքներով մէկ մըն էր. կերպարանքն եւրոպացի կրնար զուրցուիլ, թէ որ մորթին մութ գոյնը չունենար: Նաև Սիմէոն անունն ալ կը տրուի իրեն, որ մկրտութեան անունն է: Հագուստով նորագոյն տարազին կը հետեի, իսկ բնակարանի համար գոհ չըլլար ծառի կեղևներով կամ տերևներով խրճիթ մը ունենալ, ինչպէս են միւս իր ընկերակից թագաւորաց բնակարանները. հապա իրեն համար մասնաւոր բնակարան մը չինած է, որ թէպէտ և ծառի կեղևներով է, այլ վայելուչ է և մաքուր, և մէջը նաև մէկ քանի չքեղասիրութեան առարկաներ կան, ինչպէս ստոլներ, աթոռներ և անկողին մը: Նաև իր Մարիամ կինն ալ, կերպերուն, սովորութեանց և հագուստին մէջ՝ եւրոպական նմանութիւններ կը փնտռէ:

Վիկտորիայ գաղթականութեան բընիկները քսան տարի առաջ հազարաւոր կը թուէին, և հիմա հազիւ թէ քանի մը հարիւրաւոր կան: Քաղաքականութիւնը հետզհետէ կը վերցընէ զիրենք մէջտեղէն. կամ ան է որ կամաց կամաց հաստատուն կեանքի զիրենք ախորժեցնելով եւրոպացւոց հետ կը խառնէ, որով և արտաքոյ կարգի շուտ կը մեռնին, և կամ ձանձրացած այն քաղաքականացեալ բռնադատութենէն, որ իրենց համար բնութեան դէմ է, ինքզինքնին անտառներուն մէջ կը թաղեն. այսպէս հետզհետէ ցեղերնին նուազելով, քիչ ատենէ բոլորովին վերնան պիտի մէջտեղէն:

ՀԱՅԻ ՊԱՏԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԴ

ՆԱՄԱԿ ԻՆՆԻՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ

Թոքոց շարժմունքը:

(Տես էրես 295)

Կը յուսամ թէ բաւական բան զուրցեցի. քեզի, սիրելի օրիորդիկ, որ կարե-

նաս ըմբռնել այն ուժը որով, օդը՝ բոլոր երկրիս երեսին վրայ գտնուած մարմինները, և մերն իսկ հետևաբար, կը ճնշէ:

Մէյ մը որ ատ ըմբռնես, չկայ զիւր ըմբռնելի բան՝ քան հասկընալ թէ ինչպէս օդը մեր թոքոց մէջ կ'երթայ ու կու գայ:

Երբ խոհակերը երկու կամ երեք պզտի կայծերով իր կրակարանին ածուխը վառել կ'ուղէ, ինչ կ'ընէ:

— Փութը կ'առնէ:

— Եւ երբ ձեռքի տակ փութը չունի:

— Բոլոր ուժովը վրան կը փչէ:

Հա, հա. ուրեմն կենդանի փութը մըն ենք, որ ըստ պիտոյից փայտէ ու կաշիէ փրքին տեղը կրնանք լեցընել. և եթէ կըրնանք փրքին պաշտօնը ընել, միթէ անոր համար է որ ի մեզ փրքի նման շինուած պզտի մեքենայ մը ունինք:

Ստոյգ այդպէս է, և ասիկայ ինծի առիթ մըն է, որ թոքոց խաղը հասկըցնելու համար՝ փրքին խաղը մեկնեմ քեզի, որ ամենուն ձեռքը կը գտնուի, և սակայն գործածողաց երեք քառորդը երբեք անոր մեկնութիւնը փնտռած չէ:

Փութը, ինչպէս զիտես, երկու տախտակներէ կը բաղկանայ, որ ըստ կամս կրնան հեռանալ ու մերձենալ մէկմէկու, և կաշիի կտորով մը մէկմէկու յաւելալ են, զոր անանկ յարմարեցած է, որ ինք իր վրան ծալլուի երբ տախտակները մէկմէկու մօտենան. անանկ որ ասոնց մէջ տեղը ինչպէս աղէկ գոց տուփ մը կը ձևանայ, որուն ընդունակութիւնը տախտակներուն իւրաքանչիւր շարժմանը համեմատ կ'աճի կամ կը նուազի:

Փութը վար կ'առնունք ու կը տեսնանք որ տախտակները մէկմէկու վրայ յարմարեցած են, ու տուփը ամենափոքր է: Մէջը ինչ կայ:

— Բան մը չկայ, պարապ է:

— Հա, կը կարծես ատիկայ. կարծես նաև որ գաւաթները պարապ են երբ մէկը մէջինը խմէ, և թէ քաղցրաւենեաց ամանները պարապ են անուշները ու տեղէն ետքը: Այնչափ պարապ բաներ